

РЕЦЕНЗІЇ

**ГІБРИДНА ВІЙНА РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ ТА ЇЇ НАСЛІДКИ:
УКРАЇНСЬКО-ПОЛЬСЬКИЙ ПОГЛЯД**

Нагорняк М. М. Рецензія на монографії: *Wojna hybrydowa Rosji przeciwko Ukrainie w latach 2014-2016 / Redakcja naukowa Walenty Baluk, Mykola Doroszko. – Lublin : Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, 2017. – 277 s.; Гібридна війна Росії проти України після Революції гідності / наук. ред. М. Дорошко, В. Балюк. – К. : Ніка-Центр, 2018. – 280 с.*

Темі агресії Російської Федерації проти України, до якої Кремль вдався навесні 2014 р. після зміни влади в Україні внаслідок Революції гідності, присвячено чимало праць вітчизняних і зарубіжних науковців. Проте найбільш системно й комплексно до вивчення причин і наслідків російської гібридної війни проти України, на нашу думку, підійшли українські й польські вчені, які в 2017 і 2018 рр. опублікували, відповідно, польською і українською мовою монографію, у якій дослідили не лише політико-історичне підґрунтя російсько-українського конфлікту, але й спрогнозували можливі наслідки гібридної війни РФ проти України в міжнародно-політичній, міжнародно-правовій, економічній та інформаційній сферах.

Беручись за дослідження причин і наслідків російської агресивної політики в Україні, автори рецензованих наукових праць виходили з незмінної природи російського імперіалізму – за будь-яку ціну і під будь-яким претекстом довести "історичне право" Московщини на українські землі, пам'ятаючи, що анексувавши український Крим і розпочавши війну на сході України, Кремль ні на йоту не відступив від сценарію, що його Росія здавна застосовує для експансії в чужі землі. Такий сценарій, як влучно відзначав ще в 1836 р. британський посол у Персії сер Джон Мак Ніл, передбачає "стадію дезорганізації жаданої території таємними шпигунами аж до розпалювання громадянських заворушень і стадію військової окупації"³. Тієї російської окупації частини української державної території, що її не визнав Кремль, намагаючись переконати світ у тому, що на сході України з 2014 р. триває так званий "громадянський конфлікт".

Визначаючи причини російської агресії в Україні, серед основних автори книг називають ті, що безпосередньо пов'язані з стратегічними завданнями Кремля у відносинах з офіційним Києвом: відвернути Україну від реалізації курсу на інтеграцію з ЄС; гомогенізувати політичний режим в Україні з російським авторитарним режимом; включити українське суспільство в російський цивілізаційний простір шляхом перетворення його у малоросійський соціум; позбавити Україну економічних ресурсів і відповідної мотивації, необхідної для реалізації європейського інтеграційного курсу, і, насамкінець, поглинути Українську державу.

Російська анексія Криму та фактична окупація частини території Донбасу проросійськими сепаратистами має, на думку колективу авторів, ряд наслідків, що вкрай негативно впливають на міжнародні відносини і сучасну систему міжнародного права. Насамперед автори рецензованих монографій наголошують на таких наслідках російської агресії проти України:

1. Дії Російської Федерації стали брутальним порушенням усіх основних принципів міжнародного права, закріплених у Статуті ООН, Декларації про принципи міжнародного права 1970 р., Гельсінкському заключному акті НБСЄ 1975 р., на яких базується сучасний світопорядок.

Провідні суб'єкти міжнародного права, як США і Європейський Союз, універсальні міжнародні організації, на кшталт ООН, незважаючи на спільні зусилля, не змогли ефективно протидіяти агресору. Цей прецедент надихатиме інших потенційних порушників. Так, агресія Російської Федерації призводить до розмивання самої основи світового порядку, що може призвести до важких наслідків, передусім – до військових конфліктів.

2. Дії Російської Федерації стали фактичним оголошенням того, що вона сповідує примат сили у міжнародних відносинах (декларування протилежного не має значення, оскільки суперечить реальному вчинкам).

3. Здійснивши анексію Криму й військову агресію на Донбасі, Російська Федерація грубо порушила положення Будапештською меморандуму про гарантії безпеки з приєднанням України до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї 1994 р.

4. Агресія РФ проти України ставить під загрозу функціонування Ради Безпеки ООН – органу, на який покладена головна відповідальність за підтримання міжнародного миру й безпеки. Ситуація, при якій держава-агресор є постійним членом РБ ООН і має право вето на його рішення нівелює саму сутність, підриває значення Ради Безпеки, а на практиці – унеможливує його ефективне функціонування, виконання завдань, найбільш важливих для всього світового співтовариства.

5. Анексія Російською Федерацією Кримського півострова стала викликом для світового співтовариства, проте здебільшого це стосується найвпливовішої організації у сфері безпеки – НАТО. Це пов'язано не лише з особливими відносинами Альянсу з Україною, а й зі зміною безпекової карти регіону. Майже всі причорноморські держави є членами НАТО, що зумовлює особливу небезпеку окупації РФ Кримського півострова для цього військово-політичного блоку. Крім того, з огляду на подальші перспективи розвитку ситуації, агресію Російської Федерації проти нашої держави можна оцінювати і як перший крок (подібний до аналогічних дій відомих агресорів минулого). Подальшими кроками можуть стати різноманітні силові провокації, або й агресія проти членів НАТО, передусім – держав Балтії. Усі вказані фактори вимагають відповідних перетворень самого Альянсу, спрямованих на підвищення його ефективності.

6. Агресія РФ проти України стала викликом і для Європейського Союзу, адже виявила внутрішні суперечності між його членами: більш залежні від РФ не продемонстрували належної підтримки України як держави, що зіткнулась із зовнішньою агресією. Економічні чинники взяли гору над відданістю принципам міжнародного права, що у перспективі може негативно позначитись на самому Євросоюзі.

³ Саркісянц Е. Переосмислення російського імперіалізму / Е. Саркісянц // Російський імперіалізм / Упоряд. Т. Гунчак. К. : Вид. дім "Києво-Могилянська академія", 2010. С. 53.

Отже, найважливішими наслідками російської агресії в Україні, на думку колективу українських і польських авторів, стали: анексія Криму, загибель українських військових і мирних жителів Донбасу, руйнування об'єктів інфраструктури регіону, втрата контролю Києва над південною частиною Луганської і північним сходом Донецької областей. Усі вони прямо чи опосередковано впливають на міжнародні відносини та сучасну систему міжнародного права.

Анексувавши Крим і порушивши повоєнні кордони в Європі, а потім розпочавши військові дії на території України, Росія фактично зруйнувала не лише світовий порядок, що встановився після падіння СРСР, а й підірвала систему міжнародних домовленостей, які тривалий час скріплювали європейське поле: домовленості між Росією й Україною; Будапештський меморандум ядерних держав, що гарантує Україні територіальну цілісність як без'ядерного актора; Гельсінські угоди; ялтинсько-потсдамські домовленості, суттю яких було консенсусне розділення сфер впливу; на решті, Вестфальську систему, яка робила акцент на суверенітеті держав.

Анексія Криму потягнула за собою й війну на сході України, яка навряд чи була б можлива в разі жорсткої реакції Заходу й міжнародних інститутів на факт анексії Криму. Нарешті, ця війна навряд чи була можлива, якби Захід не виявив повної розгубленості на першому етапі агресії й готовності розглядати її як "внутрішньоукраїнський конфлікт".

Зважаючи на те, що агресивні дії прокремлівських сепаратистів за безпосередньої участі Росії у військових діях на Донбасі досі не припинилися, рецензовані праці українських і польських авторів набувають неабиякого значення й актуалізують тему протистояння міжнародної спільноти агресивним планам Російської Федерації. Натомість інтернаціональний колектив науковців, а це, здебільшого, учені-міжнародники Київського національного університету імені Тараса Шевченка та їхні колеги з Університету Марії Кюрі-Склодовської з польського Любліна, своїми науковими пошуками і плідною співпрацею довели, що українсько-польське стратегічне партнерство є дієвим і має серйозний потенціал. Це й демонструють колективні монографії українських і польських авторів на тему російської гібридної війни проти України та її наслідків, що стали важливою подією в науковому житті двох країн.

М. М. Нагорняк, д-р політ. наук, проф. (Івано-Франківськ)

НЕОГОЛОШЕНІ ВІЙНИ РОСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ ЯК ІМПЕРСЬКА "ТРАДИЦІЯ" КРЕМЛЯ

Колесник В. Ф. Рецензія на монографію: Дорошко М. Неоголошені війни Росії проти України в ХХ – на початку ХХІ ст.: причини і наслідки. – К. : Ніка-Центр, 2018. – 196 с.

У березні 2014 р. Російська Федерація анексувала український Крим, а влітку того ж року розпочала збройну агресію проти України на Донбасі під претекстом захисту "російськомовного населення" України від "київської хунти". За умисне порушення міжнародного права і, зафіксованого Гельсінкськими угодами принципу непорушності міжнародно визнаних державних кордонів у Європі Росія досі не понесла покарання, бодай тому, що не визнає присутності своїх військових на сході України. А також тому, що не оголошувала війну Україні, як не робила цього жодна російська влада від часу розпаду Російської імперії. Саме про ці, неоголошені війни Росії проти України – монографія знаного вітчизняного дослідника українсько-російських відносин Миколи Дорошка, що побачила світ у 2018 р.

Автор рецензованої наукової монографії неодноразово звертався до теми причин і наслідків агресивної політики Росії щодо України й незмінно доводив, що головною причиною російських зазіхань на українську територію завше ставало бажання кремлівських владців знищити саму згадку про Україну, про її право на незалежне державне існування.

Застосувавши метод ретроспективного аналізу М. Дорошко з'ясовує історичні витoki імперських амбіцій Московщини (Росії), натомість використання методу історичних аналогій дало можливість простежити спадкоємність в агресивній політиці на знищення України всіх російських політичних режимів – від доби першого російського імператора Петра I і до теперішнього господаря Кремля В. Путіна.

Особливу увагу автор монографії приділяє дослідженню імперської природи російського більшовицького режиму, що під гаслом світової комуністичної революції 100 років тому силоміць накинув Україні так звану радянську владу, окупаційний характер якої, навіть попри новітню російську агресію, усе ще заперечує частина вітчизняної історичної спільноти. М. Дорошко переконливо доводить не лише окупаційний характер російської комуністичної диктатури, накиненої понад мільйонною російською Червоною армією на початку 1920-х рр., але й використання теперішньою владою РФ апробованих її більшовицькими попередниками засобів знищення влади національних урядів більшості посталих на руїнах Російської імперії національно-державних утворень на кшталт Української Народної Республіки. Основою реінтеграції російських імперських теренів, що в 1918–1921 рр., що тепер є неоголошені війни. Тому автор книги вже вкотре застерігає українське суспільство і звертається до світового співтовариства із закликом до уважного вивчення і переосмислення уроків минулого в частині російської зовнішньополітичної експансії в сусідні країни під приводом "захисту прав російських співвітчизників".

М. Дорошко переконує читача в тому, що анексія Російською Федерацією Кримського півострова і збройна агресія Кремля на Сході України вже вкотре в новітній історії актуалізували питання вироблення світовим співтовариством дієвих механізмів протидії російському імперіалізму, що прагне реваншу за розпад Радянського Союзу і так званої світової комуністичної системи. Росія прагне реінтегрувати території країн пострадянського простору задля реалізації проекту Євразійського союзу. До грудня 2013 р. для російської влади складалося все нібито успішно: Україна і Грузія не отримали запрошення до виконання Плану дій щодо членства в НАТО; Захід фактично погодився з російською анексією Абхазії і Південної Осетії, відтак із тим, що країни СНД повертаються до сфери виключного впливу Росії внаслідок політики "перезавантаження" російсько-американських відносин; Україна не підписала вже парафоновану Угоду про асоціацію з Євросоюзом на вільнюському саміті 2013 р. Проте на заваді реваншистським планам Кремля став київський "Євромайдан". Українці, що повстали проти кримінального режиму Януковича та про-